

Saksutredning

Arkivreferanse: 2022/79-5

Saksbehandler: Margrethe Wika

Sakens gang

Saksnummer	Møtedato	Utvalg
30/23	15.05.2023	Formannskapet

Kulturminneplan for Vega kommune. 2023-2026.

Kommunedirektørens anbefaling

1. Vedlagte høringsforslag til Kulturminneplan for Vega 2023-2026 godkjennes og sendes ut på offentlig høring og ettersyn i 6 uker.
2. Endelig forslag til Kulturminneplan for Vega 2023-2026 legges fram for kommunestyret til vedtak høsten 2023.

Formannskapets behandling av sak 30/2023 i møte den 15.05.2023:

Forslag

Behandling

Ingen endringsforslag. Innstillingen ble enstemmig vedtatt.

Vedtak

1. Vedlagte høringsforslag til Kulturminneplan for Vega 2023-2026 godkjennes og sendes ut på offentlig høring og ettersyn i 6 uker.
2. Endelig forslag til Kulturminneplan for Vega 2023-2026 legges fram for kommunestyret til vedtak høsten 2023.

Vedlegg

1 Kulturminneplan for Vega kommune 02.05.2023

Bakgrunn for saken

Vega har en lang og sammensatt historie med mengdevis av kulturspor som er verdt å ta vare på. Havlandet her har blitt brukt av mennesker i minst 11 000 år, og det har gjort at minnene fra fortida er gåtefulle, mangfoldige, spennende og tallrike.

Over 6500 øyer, holmer og skjær utgjør Vega. Mange av disse er, eller har vært, tatt i bruk. Deler av kommunen ble i 2004 skrevet inn på Unescos verdensarvliste, som det første norske kulturlandskapet. Kommunen har et stort ansvar for en god forvaltning av kulturminnene og kulturmiljøet i området for å sikre verdensarvverdiene for fremtiden.

Målet med denne planen er at vi som lokalsamfunn og kommune skal kunne ta bedre vare på spor etter levd liv. Vi håper derfor planen vil bidra til interesse og bevissthet omkring Vegas historie og identitet, og at både planen og kulturminnene / kulturmiljøene kan brukes som ressurs i formidling og utvikling, samtidig som kulturminner og kulturmiljøer bevares og sikres på en best mulig måte. Kanskje får flere innbyggere og besøkende lyst til å ta vare på våre kulturminner, og eiere får økt stolthet over å eie et kulturminne.

Kulturminner og kulturmiljøer på Vega er i sterk grad knyttet til øyværene med både jordbruk, fiske og andre havbaserte næringer. De er tett sammenveva med ærfuglen og omsorgen, tilretteleggingen og sanking av egg og dun. Men også hovedøya Vega og større øyer som Ylvingen er rik på spor fra fortida. På Vega finnes spor fra eldre og yngre steinalder og fremover, i et særegent rikt kulturlandskap kombinert med enestående natur. Området er preget av mangfoldighet. Det har lange tradisjoner for gjenbruk og mer eller mindre bærekraftig ressursutnytting. Brygger og kaianlegg, naust, støer, sjømerker, veier og stier, kirke, skoler, boliger av ulik årgang, uthus med forskjellige funksjoner, varianter av ærfuglhus, steintufter, fyrlykter og anlegg for utnytting av marine ressurser danner et spennende og variert kulturlandskap.

Øykommunen Vega har hatt en sterk kopling til havet og kysten, og vi har hundrevis av år bak oss som fiskebønder. De seinere årene er fisket kraftig redusert. Vi har mistet mange kulturminner knyttet til landbruk, fiske og fangst. I planarbeidet har vi sett nærmere både på enkeltobjekter, konstruksjoner og bygningsmiljøer som ennå finnes etter disse næringene.

Vegas verdensarvstatus i 2004 medførte at kulturlandskapet på Vega fikk større oppmerksomhet. Statusen forplikter og legger premisser for hva vi gjør i dag, men også med tanke på samfunnsutviklingen fremover. Det gir ansvar og muligheter innen bevaring, forankring, næringsutvikling, bo- og fritidsmiljø og opplevelser.

Utarbeidelse av denne planen gjør at vi nå har fått en mer helhetlig oversikt over kulturminner og kulturmiljøer i Vega. Den gjør at spor som tidligere har vært lite kjent kan få oppmerksomhet. Å ta vare på og løfte fram kulturarven på Vega vil også bidra til tilhørighet, bevisstgjøring og attraktivitet både for fastboende, tilflyttere og besøkende.

I kulturminneplanen har vi valgt ut noen tema, og innenfor dem enkelte kulturminner og miljøer, som vi mener kan få særlig oppmerksomhet med påfølgende tiltak i denne planperioden. I en kulturminneplan finnes det alltid rom for revidering og påfyll, da kulturminnearbeid aldri er statisk arbeid. Prioriteringslisten i denne planen inneholder muligheter til konkrete tiltak i nærmeste fire-årsperiode 2023-2027. I løpet av disse årene vil det bli tydeligere hvilke områder vi må arbeide spesielt med i fremtiden for å sikre et godt samspill mellom bevaring, bruk næringsutvikling og bosetting.

Innsamling av materiale er utført av den oppnevnt arbeidsgruppa og referansegruppa. Innleide prosjektmedarbeidere Ann Kristin Klausen har systematisert informasjonen og skrevet det meste av kulturminneplanen.

Vurdering

I 2011 startet Riksantikvaren «Kunnskapsløftet i forvaltningen». Kommunenes kulturminnekompetanse skulle styrkes. Riksantikvaren igangsatte prosjektet «Kulturminner i kommunene» (KIK) som en del av satsningen. Målet var å få en kunnskapsbasert, målrettet og effektiv kulturminneforvaltning, med styrket kommunal kompetanse og forbedret oversikt over verneverdige kulturminner. En viktig del av dette arbeidet er utarbeidingen av kommunale kulturminneplaner. Økonomiske tilskudd kanalisert gjennom fylkeskommunene har vært Riksantikvarens fremste virkemiddel.

Nordland fylkeskommune har, som regional myndighet for kulturminnevern, ansvar for koordinering av den nasjonale satsningen på kunnskapsløftet for kulturminneforvaltningen i Nordland. Fylkeskommunen har bidratt i fordeling av midler til utarbeidelse av kulturminneplaner, sørget for veiledning og arrangerer seminarer.

Ifølge Riksantikvaren er en kommunal kulturminneplan kommunens egen oversikt over viktige kulturminner og kulturmiljøer, men samtidig en plan for forvaltningen av kulturminnene. Kommunene definerer selv hvilke kulturminner som er verneverdige og som skal inngå i kulturminneplanen.

Det finnes ikke noen eksakt fasit på hvordan kulturminneplaner utarbeides, men Riksantikvaren har lagt noen føringer og anbefalinger. I hovedsak skilles det mellom tre typer kulturminneplaner dvs. at kulturminner er et kapittel / tema i kommuneplanens samfunnsdel, evt. en egen kommunedelplan i tråd med reglene i PBL evt. at planen lages som en temaplan. Riksantikvaren presiserer at medvirkning og politisk forankring er viktig uansett plantype.

Vega kommune har valgt det tredje alternativet, altså en temaplan for kulturminner. Mandatet for utarbeidelse av kulturminneplan ble gitt i vedtak gjort av Vega formannskap 3. oktober 2019. Arbeidet ble påbegynt i 2020, og planen ferdigstilt i 2023. Planen skal rulleres hvert fjerde år.

Til planarbeidet har Vega kommune mottatt 100 000 kroner av Riksantikvaren, 25 000 kroner fra Stiftelsen Vegaøyan verdensarv og Vega verdensarvsenter og 120 000 kroner gjennom tilskuddsordningen «Tilskudd til tiltak i Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområdene Vegaøyan og Vestnorsk fjordlandskap» (LUF-tilskudd). Kommunen har beregnet verdi av eget arbeid til 202 000 kroner.

Vega kommune står selv om prosjektansvarlig for kulturminneplanen, med formannskapet som styringsgruppe og med miljøvern sjefen som leder av arbeidet. Ei prosjektgruppe, med mandat å synliggjøre og bevisstgjøre kunnskap om kulturminnene i kommunen, har også drevet fram arbeidet. Medlemmer har vært Margrethe Wika, Ina Andreassen, Berit Martinussen og Rita Johansen. I tillegg ble en større referansegruppe opprettet, med engasjerte og kunnskapsrike privatpersoner og representanter fra noen lag og foreninger. Prosjektgruppa har hatt flere møter, og gjennomført en rekke befaringer. Referansegruppa har hatt to møter der bl.a. Per Morten Gullsvåg, Einar Moen, Inger Pedersen og Inga Næss har deltatt. Ann Kristin Klausen fra Helgeland Museum har en periode i 2022 vært innleid for å ferdigstille skivingen av planen.

Kartlegging av kulturminner og kulturmiljøer er utført i samarbeid med ressurspersoner, landbruksorganisasjoner og med lag og foreninger med kulturhistorie som sitt interessefelt. Innleide prosjektmedarbeidere har utført deler av kartleggingsarbeid, systematisert registreringer, tilrettelagt informasjon, sørget for medvirkning og dialog, samt utformet planen i samarbeid med prosjektgruppa.

Prosjektgruppa har vært på befaringer og sett på utvalgte kulturminner sammen med eiere eller andre privatpersoner. Ved befaring på Kjøl - Rørøy deltok Einar Moen. På befaring på Gullsvåg, Kjelkdalen og Brandsvika var Ole Arne Davidsen kjentmann. Prosjektgruppa opprettet også en egen Facebookgruppe, [Kulturminner i Vega kommune \(KIK\)](#). De oppfordret publikum til å komme med tips om kulturminner. Informasjon om arbeidet er publisert på kommunens hjemmeside, gjennom avisartikler og Facebook. I tillegg ble et åpent foredrag med arkeolog Hein Bjerck fra NTNU Vitenskapsmuseet, arrangert 28. mai 2021, som en del av arbeidet med planen. Tittel på foredraget var: «Når tingene må snakke for seg selv». Hein Bjerck ledet Vega -prosjektet på 1980 tallet. Foredraget omhandlet erfaringer og funn fra dette arbeidet. Hein Bjerck deltok også på flere befaringer sammen med prosjektgruppa. Befaringen gikk til viktige og kjente utgravningsområder Åsgarden, Mohalsen og Åkvika/Middagskarsheia. Tilrettelegging ble diskutert og ulike tiltak foreslått.

Siden dette er en temaplan, er ikke kommunen pålagt å følge medvirkningskravene etter PBL. Medvirkning ansees uansett som vesentlig, ikke minst fra et samfunns- og demokratiperspektiv. Planen sendes derfor ut på høring.